

VERESS MIKLÓS

Sorsszimfónia – egy hegedűre

SUKI BÉLA EMLÉKEZETÉNEK

Beleborzongok ma is, amikor azokra a gyertyákra emlékszem, amelyek egy szegedi, Marx tér sarki kocsmá sztalain lobogtak 1982 januárjában, talántán azért, hogy a lángok is dideregve hajladoztak, ha nyílt az ajtó, mert betoppant egy újabb vendég, ugyanonnét jövet, ahonnan mindnyájan: temetőből. Igen, mindenki tudta, hogy azért vagyunk együtt, mert valaki hiányzik: de amúgy igazi tor volt, nem keserves. A tanár úrnak voltak ott tanítványai, rokonai: írók is meg egyetemisták stb. A hiányérzet – melyet ilyenkor a földi étek és italok sem tudnak betölteni – azokban, akik az elhunyt emelték poharukat, kettős volt. Nem csupán Suki Béla hiányzott, hanem a hegedűje is onnét. Pedig Suki Béla már régóta – egyébként sem volt jellemzője a hangicsálás – nem primáskodott sehol sem: a régi-régi társaság, mellyel otthonában összejövögetett, szerteszéledt, s utolsó könyvét, mely Hegel filozófiai rendszerének alapkérdéseiről szól, már Bécitől, ifj. Suki Bélától kapta meg e sorok írója: barát, rokon és asztaltárs jóval a didergő gyertyalobogások előtt. Mindebből kitűnik, hogy Suki Béla, ki életének ötvenkettedik évében meghalt, filozófia-történész volt. De akkor meg miként kerül bele e képbe ama nevezetes hegedű, amit édesapjától örökölt? Talán azért, hogy egy sorsszimfóniát el lehessen játszani olyan korokban, amikor üveghangokon sikoltott – bár legbelül – a lélek.

Violinkulcs

A hegedű miatt vágjunk bele a történet közepébe: 1956 októberének végén, azaz talán 28-án, a városi pártbizottság menekülőben lévő vezetői kiküldtek egy fiatalembert a forrongó egyetemi ifjúság közé: hogy csillapítsa le az indulatokat. Belejátszott mindebbe még az is, hogy az illető nemrégiben került vissza Hódmezővásárhelyről Szeged városába, családjához az ottani pártiskolából. Jóképű volt, szerették sokan: megvolt benne az a lezserség is, ami később olyan bölcs szomorúsággá változott (a „Csak könnyedén, épp hogy csak érintsd” – így kell élni filozófiája), hithű kommunista volt, nem csupán párttag, mint ama bujkálni induló főnökei, és: mégiscsak olyan, akit azért öleltek kebelükre, mert jó volt a statisztikákban kimutatni, hogy van egy, azaz egy db cigány értelmiségi is, hiszen Suki Béla édesapja izsáki primás volt, mígnem egyszer, ha jól emlékszem, valahogy negyvennégy éves korában, a szívéhez kapott a vonó helyett, s attól fogva fia lett a család fő: anyja és három húga sorsát igazgatandó. Később, mikor vörös diplomával elvégezte az egyetemet, bekerülhetett volna a filozófia tanszékre is, de volt más lehetőség: ha vállalja a vásárhelyi pártiskola igazgatóhelyettesi állását, kap egy akkora lakást, melybe a rendes kis izsáki, de mégiscsak izsáki egyszobásból a vágyak városába telepítheti családját. Ravasz csapda volt ám ez is, ki ne tudta volna, hogy ilyenkor az ember, aki sorsközösséget vállalt testvéreivel, előzvegyült anyjával, nem választhat mást, csak az utóbbit, még akkor is, ha ezért aztán karrieristának tartják,

holott, ha van betyárbecsület, akkor ez meg a cigány becsület dolga. De mindezt fizesni kell. Például azzal is, hogy ki kell menni a kipusztult pártházból az egyetemisták közé egyedül. A legendák arról nem szólnak, hogy Suki Bélának akkor ama bibliai Dávid jutott volna eszébe, de magával vitte a hegedűjét, eljátszotta azon a Himnuszt, ami könny és imádság annyira, hogy utána már csitt a törésnek-zúzásnak, anarchiának ha magyar az ember. Így vélte a fiatalember, akinek édesanyja egyébként tót volt, s négy gyermeket szült a világra. A hegedűt visszatéve a tokjába, kicsit meg is nyugodott – gondoltam én is mindig utólag – főhősünk, hiszen ugyanúgy várt legbelül erre a pillanatra, mint a többi tízmillió, de nem kellett több izgalom: ott volt a család, felesége is várandósan, méhében a majdani ifj. Suki Bélával, aki most (ha jól tudom) Amerikában ösztöndíjaskodik, mint egyik legtehetségesebb fizikusunk, s aki meg akik együtt s külön sem tudták volna elképzelni: mi bünt követett el ama hegedű olyannyira, hogy csak bedörömbölnek napok múltán a visszatért hatalomra vágyók, és Suki Béla már csak arra ocsúdik, hogy az akasztófa árnyékában fekszik egy priccen: éppenséggel a szomszédban, mert lakásából a Csillag börtöne úgy két-háromszáz lépés, bizám: szemben azzal a sarokkal, ahol a Négylámpásos címzetű kocsmá, melyben majd huszonöt évvel később dideregnek egy halottért a gyertyák.

Az árnyék kisebbedett aztán, de a vörös diplomás Suki Bélától elvették évekre tanári diplomáját, előbb kubikolt is, aztán eszébe jutott hegedűje: vállalt mindent, tort, lakodalmat, mert otthon már a gyerek is, a három ijedt húgocská: mindenbe beleőszült anyja – az ajándék lakásban. Lassacskán megengedték, hogy taníthasson, de kívül Csongrád megyén: Kiskunfélegyházán, kegyelemből, míg nem amolyan lelkiismeretfurdalósan nyikorogva ismét kinyílt Suki Béla előtt az a gőgös szegedi városkapu: csakhogy addigra már nem párttörténelemben gondolkozott. Amikor 1962-ben megismertem: a szellemi kiátkozottak társasága gyűlt össze nála, hogy nagy filozófiai és egyéb viták után előkerüljön a bűnös hegedű, amivel akkor már és azért is – ahogy ezt mondták-mondtuk – halálra kereshette volna magát. Amikor ez szóba került, ácsit intett irodalomtörténészeknek és egyéb vendégeknek, azt idézván, hogy a filozófia még a zenén is túli tartomány, melynek titkait akkor tanulmányozta, amikor Filekegyházára utazott hajnalonta tanárkodni, kitiltva Szegedről, s ahonnet nem mindig került haza aznap, mert éppen akadt egy kis mellékes, azaz: lagzi, tor hajnalig, hogy másnap kialvatlan, macskabajosan, de mégis: történelmet tanítson – mert különben kevés lett volna a pénz a hat emberre, aki otthon várja. De oda és vissza (lassabbak voltak akkoriban a vonatok) Hegelt olvasott, meg Kierkegaardot, ki utóbbit alig-alig ismert az akkori olvasó, ti. az egzisztencializmus tana igencsak tiltott filozófiának számított. Csak annyit volt szabad belőle idézni, hogy cáfolni is lehessen. Ha emlékezetem nem csal, vörösborozások közepette e hasztalan ügyek is szóba kerültek, míg végül azért előkerült e hegedű, s Béla – húzta a prímet a Pápai himnuszhhoz, az Eladom a rezeskardomhoz, meg végül a Kikikukorékol már a kakashoz. A Pacsirtát csak az üveghangokért játszotta el mindig, ellenőrizve belül magában, hogy nem kopott-e tudása, valami Mendelsohnt a felesége kedvéért, s olykor a Sorsszimfóniát.

De ez már azután történt, hogy eltemette legszeretettebb, tizennyolc éves húgát, férjhez adta a másikat, majd elsiratta édesanyját is, aki ugyanúgy fordult le hirtelen az asztaltól, mint apja valamikor Izsákon, lakodalomból hazatartva. Amikor aztán később ő is, emlékezősém főhőse tehát, meghalt, az derült ki boncoláskor, hogy egész szíve csupa heg és mész volt. Már csak Isten keze tartotta egybe, s ahogy – a halál után – emberi kéz érintette – porrá omolt.

A választás kérdőjelei

Suki Béláról – ha úgy tetszik, mint a rezignáció furcsa szegedi ködlovagjáról, aki azért volt különösen érdekes, mert ugyebár volt hegedűje, amit cigány apjától örökölt – sokan írtak, írogattak volt tanítványai közül, akikre nagy hatással bírt. Mert odáig azért fölvitte Isten a dolgát, hogy szakvezető tanár lehetett – ez volt a maximum – az egyetem gyakorló gimnáziumában (a Ságvári Endrében), s igen jó történelmi tanárként, mélyérzésű emberként tisztelték kollegái is. Előttörténetét tudva, megbocsájtólag viszonyultak ahhoz, hogy átborozik, mulat éjszakákat, mert voltaképpen irigyelték azért, ha végigélheti sorsát, amit vállalt. Igen így: egészen addig, de tovább már nem tudták mindazt tolerálni, ami magatartásukká leledzett, mikor is már doktorátusról meg kandidatúráról volt szó, ráadásul olyaskikről (a kiejthetetlen Kierkegaard, vagy az érthetetlen Heidegger) és olyasmikről (egzisztencializmus, fenomenológia), melyek a tiltott szavak bűvkörébe tartoztak. Csak rövid élete végefelé jutott osztályrészeül, hogy már filozófiatörténész tanítványai is akadtak, mert hiába volt Szegeden az egyik legjobb elme, az egyetemi katedra oly távol volt tőle, mint amilyen közel, vele szemben lakott az etika szakértője, netalántán az univerzitás docenseként munkásörseges múltjának is köszönhetően. Egyszóval: írtak Suki Béláról néhányan, pl. Temesi Ferenc és Ördögh Szilveszter, de mindidáig jómagam csak egy versben, a halála után, mert mindig féltem, hogy (latin mondat: „Noli me tangere” – „ne érints engem”, s közben mindig bennem, hogy: „csak könnyedén, épp, hogy csak érítsd”) túlon túl elfogultnak fognak majd nyilvánítani a távolabb és nagyon profánnak a hozzá közelebb állók, vagy akik magukat emilyennek s amolyannak tudni vélték. Mindez azért, mert hozzám adta a hűgát, ki végül is árván maradt az édesanya halála után: magyarán, mindazoknak utána, hogy szellemi és boros társaságának tagjai közé fogadott, még rokona is voltam: barátja és sógora, olyan ember tehát, aki kulcslyukon is belát. Csak egyrészt: nem teszi, másrészt: ki nem fecsegi. Ezt a szabályt pedig csak az szegheti meg, aki megalkotta! Belső kötelessége is van azonban az embernek: most, amikor a cigányság példaképeket keres, merthogy identitásához szükséges ez is, talántán nem szabadna elfeledkezni olyan életsorsokról, mint amilyenek az első, voltaképpen még a Rákosi rendszer káderpolitikájának köszönhetően akár filmre is érdekes szellemi karriernek.

Mert ezek a legkritikábbak. Én csak őt ismertem ebből az első nemzedékből, aki – amikor később már – hovatarozásáról faggatták, nyíltan bevallotta asszimilálódását, mely azonban (nohát: itt a bökkenő) sohasem mehetett végbe, legalábbis lelkileg teljességgel nem. Mégis-mégsem: nagy dilemmája ez a magyar romaságnak, mely ebben a fölbolydult világban csak azért feledkezik meg valódi értékeiről, mert szellemi kincsei olyan távoliak, mint a Szezám barlangjaié. Mégis-mégsem: volt azért valaki, akinek az édesapja izsáki cigány primás volt, s akiből olyan eszmék sugározhatnak ki, mint pl. az 1976-ban megjelent könyvből, mely Martin Heidegger filozófiájának alapkérdéseiről szól.

Suki Béla (mennyre jellemző ez), amikor ismeretségünk kezdetén megkérdeztem egy dilemmámról, a filozófus Sartre egyik gondolatmenetét kezdte földidézni, de mivel ismertem már, csak vitatkoztunk. A mese, mert ez is az, arról szól, hogy a francia ellenállás idején az írótl fölkeresi egy fiatal, a baloldali eszmékkal együttérző honfitársa, s megkérdi, mit tegyen: álljon-e be a földalatti mozgalomba, avagy sem? Hiszen, van egy szerelme, akit elveszít, ha dicső halált hal a nemzetért (mellesleg az is elveszíti őt), ám akkor is veszítenek mindketten, ha nem áll be: mert akkor a lány kiábrándul

belőle, ő pedig inkább a halált választja. A válasz, ugyebár, hogy nincsen válasz, illetve, amit ilyenkor nem szabad ajánlani, az benne az e századi egzisztencializmusban – ti., hogy a végső szabadság, ha az ember megszabadul a lététől. Csak sejtem, miért volt tehát kétszeresen is fontos e nagyszerű embernek, nevezzük Suki Bélának, aki egyszerre hős – mert ki is akarták végezni 56 után – másrészt antihős –, mert lecsillapítani ment az egyetemistákat stb. –, aki nem tartja szükségesnek cigány gyökereit, másrészt úgy kapaszkodik azokba, hogy magával vonszolja föl és egyre följebb, amíg csak ereje bírja, egész családját (nota bene: még azoknak is szerez állást, feleséget, lakást, akik távoli hozzátartozók); aki egyik pillanatban velünk együtt hegeliző, kantizó szellem-társ, a következő pillanatban amolyan háziprímás; akiért bolondulnak a nők, de ő a legszebbeket akarná, ezért – alkalmanként beéri a nahátmitnemondjakkal –, akire aztán azt mondják, persze, hogy ha nem iszik, meg stb.; akkor még mit produkálhatott volna; egyszóval akkor, ha nem veregeti hátba az embert hajnalfele, hogy ne búsuljunk, nekünk van annyi agysejtünk, hogy maradjon elég – nohát, ha valaki csak annyit fogna föl: a lét alapkérdéseit túlélve ötvenkét éves koráig, az előbbinek filozófiáját tanulmányozta, miközben kissé élni is akart, amennyire helyzete megengedte, ráadásul az említett kérdésekre korai halálával felelt – akkor már valamit tudhat abból, hogy ki volt ez a Suki Béla, legfőljebb – vagy így, vagy úgy – valamiért nem hajlandó fölfogni: mennyire volt és mennyire nem cigány! Sorsa hiszen tipikusan az ötvenes évek nemzedékéé. Sorsa mégis példázatos lehet: Izsáktól Hegelig. Sőt: Heideggerig.

Dr. Suki

Megint csak a legendák: szeretője ágyában halt meg. Legenda, mondom, mert már életében is az volt. Csakhogy néha éppen ez a mese a valóság: ez a századunk, sőt századvégünk skizofréniája: tessenek csak ránézni a tévére, amely – amúgyosan átstilizálva – visszajátssza mindazt, ami vagyunk, vagy lehetnénk, esetleg néhány ötlettel is megtoldva mindezt. Épp olyan igazság lehetne egy másik filmen – hollywoodilag –, hogy felesége borogatta szívét, ámde eljött a halál. Hazugság volna az is, hogy egyengette volna fia karrierjét, mert – segített ő bárkinek, bármiért is – nem értett egyet azzal, hogy az ifjabb kísérleti laboratóriumot szerel be a szenespincébe, ráadásul, bár ujjai erre a legalkalmasabbak, nem arra a hegedőbillegetésre kívánja használni, legalábbis egy Sorsszimfónia erejéig, hanem számítógépekhez: valami olyasmire, amitől apja még távol, pedig közeles a filozófiához. Sokan tartották róla, hogy többre vihette volna, ha – s itt ugyebár kis szünetet iktattak be: nem a saját életét éli, hanem a másokét, tehát se ivás, se éjszakázás, hanem konzekvens tudósi munka van csak –, nohát: igen sok *ha* hangzott el már róla ahhoz, hogy elhiggyük – ez és ennyi volt vele a célja Istennek, akiben nem hitt.

Rövid életének furcsaságai közül, ha csak egyet is fölidézek, közelebb látjuk magunkhoz. Már maga az a tény is groteszk volt, hogy ugyanabban a házban lakott – náluk egy ideig jómagam is –, ahol az 1956-os (annak idején sebbel-lobbal ledoktoráltatott, kineveztetett) vészügyész is, ki utóbbi jó néhány értelmiségit szeretett volna akasztófára juttatni, ha le nem váltják időben, bizonyos visszaélései miatt. Dr. Dobos érdemeire való tekintettel mégiscsak maradt valaki, s így lón a szalámigyár párttitkára néhány évig, mely állása meglehetősen sokféle előnnyel járt. Például: olcsón fért hozzá mindenféle kitűnő húshoz. Addigra, mikor végül odáig jutottak, hogy már az aszonyok is elfeledték a hajdani akasztófalás árnyékot, még közös disznótorra is sor ke-

rült ama nevezetes lépcsőházban, ahonnan Suki Bélát egykoron átcipeltek a Csillag börtönbe. Persze nem volt disznóvisítás, mert a derék párttitkár beszerzett mindent: csak meg kellett főzni az orjalevest, tölteni a hurkát, kolbászt, mely munkálathoz szükség volt itókára is. A tanár úr (egyébként tréfásan mindig főtanárnak hívták) ez utóbbihoz vonzódott: saját maga egy rántottát sem tudott volna elkészíteni. Vagy a bor volt sok már estéig, amikor megérkeztek a szokásos vendégek is, vagy mégsem felejtődött el minden, de megtörtént bizony, hogy a hajdani vészügyészből kitört a gyűlölet, s gőgösen kijelentette, körbemutatva a meghökkent társaságon: „Ha majd újra mi jövünk, mindnyájan lógni fogtok, de te, de te – ezt már a házigazdához intézte – elsőként.” A fáradt, de még mindig szinte fénylően kreol arcot olyan dühsápadtnak se előtte, se utána nem láttam – s mindnyájan megértettünk valamit megint abból a korból, mely előbb jóságosan kiemelte, majd a tragédiáig zuhantatta az egyik legkitűnőbb és tisztességesebb értelmiségit, akit volt szerencsénk megismerni. Miután azonban sikerült ajtón kívül tudni a fenyegetődzöt, lassan visszatért a szín az arcára, elővette a hegedűt, s *csakazértis* dalokat játszott az egész háznak, az egész világnak. S miközben azért kihlegte magából a haragot, a homlokára szédült hajtincseit helyére igazította, az a pillanat idéződött föl benne, hiszen már mondta is, amikor még az ötvenes években DISZ-es barátai bezárták a vécébe, hogy addig ki ne jöjjön, amíg ki nem talál egy árulót a bölcscsészkaron. Még ezt is csak azért tehették vele, mert a lányt – későbbi feleségét – osztályidegennek titulálták, apjának ugyanis volt valami cséplőgépe is Tiszakécskén. Mondott akkor valami nevet, nem mondott – ez sosem derült ki, mint az sem, hogy miért maradt mindvégig toleráns azokkal szemben, akikre nem számíthatott nehéz éveiben.

Már maga az is rejtély: hány ember halt meg körülötte! Az asztaltársaságnak – melynek ő adott otthont – tagja volt például egy, a fővárosból Szegedre leebbrudalt klasszika-filológus-fordító, röviden HIK, hosszabban Horváth István Károly nagyhatalmú előadó, aki harmincöt éves korában, 1966-ban mondott búcsút a kurucdalosozásnak és társaságbéli epéskedéseknek. Sírjánál a búcsúztatók közt ott volt Suki Béla is, de más ismerős sem maradt távol. Dr. Gazdapusztai Gyula történész, aki szintúgy nem várt sokáig halálával. Pedig utóbbi csak egy ideig volt vendége a társaságnak, melynek feje és főnöke így a másik élő legenda: Halász Előd, a német tanszék professzora, s egyik oszlopos tagja, rajta kívül az egyetemi könyvtár igazgatója, Havasi Zoltán. Futóvendégek, persze mindig akadtak. Meg a szakemberek, akiknek segítségével először fordítottatott le magyar nyelvre a filozófia egyik alapműve, melyet Szeged és Kiskunfélegyháza, vagy fordítva épp, de a kettő közt tanulmányozott egy Szegedről kiutasított tanár. A bevezetőt Suki Béla – tán nem véletlen – ezzel kezdte: „Ellentmondásokkal terhes századunk kultúrájának egyik központi problémája a személyiség, az emberi individuum önmagában, illetve helye, szerepe a világban.” Ebben is – még mindig igaz van, habár maga a gondolat banalitásnak is tűnhet: azért mert ellentmondásokkal terhes kora miatt kényszerült – sok más nagyszerű emberrel együtt – túl gyorsan (netán ellentmondásosan is) a nemléthez segíteni a maga személyiségét.

Utóhang

Életének utolsó éveiben – 1974-től haláláig – nemigen találkoztunk: ebbe belejárt szott az a tény is, hogy elváltam húgától, magától a várostól is, ahol élt, viszonylag gyorsan és kegyetlenül kényszeredetten. Tanítványai akkor azonban már az egyetemen is lehettek: igazi katedrát nem kapott, de adhatott órákat, tarthatott előadásokat. A szo-

kásos iskolai tablókön még mindig az a fiatalkori képe volt, melyet sosem cserélt ki másikra, habár – bizony megöszült, és mindig is lassú bandukolása egyre rosszabbat sejtetett. Legnagyobb munkája, mely Martin Heidegger filozófiájának alapkérdéseiről szól, 1976-ban jelent meg. Annak előszavában sem tagadja meg önmagát a főtanáru, nem mond le arról, hogy mégis csak marxista módon (mert mindig hú maradt filozófiai eszményeihez) bírálja a polgári valóságot, melyet valahogy mindig is utált; ám ezt egy neves fizikus szavaival teszi, Heisenbergével, s mintha így kiábrándultabban látatná ezt a mi jövőnket, melynek már nem asztalvendége: „Az emberiség, anyagi hatalmának látszólagos kiterjesztésével, egy olyan hajóskapitány helyzetébe kerül, akinek hajója oly mértékben csak vasból és acélból épült, hogy iránytűje az északi irány helyett már csak a hajó vastömegére mutat. Ilyen hajóval többé semmi úticélt sem lehet elérni, a hajó már csak körben forog...”

1981-ben jelent meg a Gyorsuló idő sorozatban Hegel-könyve, de akkor már szinte nem is maradt idő.

Aztán az új év januárjában már gyertyák imbolyogtak egy szegedi kocsmában, hol sokan voltak két hiánnyal lelkükben. Eltemették Suki Bélát, a hegedűje pedig egy távoli tokban hallgatott. Volt és mégsem volt: életének paradoxonját hagyta a túlélőkre az egzisztencializmus egyik első hazai filozófiatörténésze. Prímásnak se lett volna utolsó.

Metafizikai látlet

1982 JANUÁRJÁBÓL S. B. ELMŰLÁSÁRÓL

A szabadság tartalma intellektuálisan az igazság, és az igazság szabaddá teszi az embert. De éppen ezért az igazság a szabadság műve, a szabadság állandóan az igazságot szüli.

(Sören Kierkegaard)

1.

*Nyolcvankettő lesz Mindörökké
Rozsdás csatornán hó zuhan
akár szívekből ez a haza
ha fagy se fogja össze többé
gyökerek közül fű kirothad:
szilveszter őrjüngő tavasza
suhintja szíven az álmodókat-
aludjanak álomtalan*

*Alvadjon végre vérük röggé
melyet majd koporsóra vet
ki inkább ragadna követ
bezúzni azt az ablakot:
lezárt szemed lezárt szemed
s hinni mégiscsak ott lakott*

*ki csak addig létezhetett
míg meghalt önmaga helyett*

2.

*Mert más okért – legalább ősi
és szentesített megszokás
mert másokért – legalább hősi
és mentesítő kifogás:
az ember végül így talál is
nyugodalmat ha túl vitális
vagy kikutat egy kiutat:
családigát politikát
és olcsón vedelget piát
amíg a gyomra kilyukad
netán – sóhaj is – tüdeje*

Csakhogya halál sem a régi
 izen hatványozottan hitvány
 értelmetlen értelmiségi:
 míg körbeplyvul néhány tanítvány
 megáldani a fiukat
 a kéznek sincs már ereje

3.

A létbe még belefőtör:
 síkságba olajfáklya-láng
 amely sírodig elvezet
 ahogyan eszméid iránt
 a bordák közé tervezett
 modernizált meszesgödör
 a szív
 múltja már nem hazánk:
 a gumipitypang-ipari
 kulák-szigeti béketáj-front
 helyetted férgéken hizunk:
 megannyi forradalmi sájrönt
 és forradalmár á Paris
 ki búzlik bár az éj vak odva
 mélyén nem vigasztalja vodka
 de kéznél van a campari

Neked sikolt sztrádákon át
 az autóroncs bádoghusa
 mögül imát hazát mamát
 a marizsuzsák kórusa:
 visszhangul ittmaradt néhány
 tucat honfiú és -leány
 ki mégis azoknak üvölt
 hazug ábécét hazug kottát
 akik csaknem analfabéták
 mert nem kultúra s ráció –
 vajudta őket: csak e föld

4.

Mondd hit és rezignáció
 lovagja: milyen kergekór
 hajszolja ezt a furcsa népet
 hogy boldog békebelien
 s hiába inti Kierkegaard –
 nem medítál hegelién:
 elébb fabrikálja a széket
 s nem fordítva miként gondolnád –
 aztán ráül és nem evégett

találja föl a szék fogalmát –
 vagy csak sejtí hogy rég elveszne
 ha népet pótolhatna: eszme

5.

Vagy bát: mit érne az egész
 mi lenne velünk és veled:
 ereket fölemészt a méz –
 nem is lehetnél kövület
 mit egy régész-automata
 föltár megszámoz besorol
 és csak sejtí hogy valahol
 megvan lelked lenyomata
 melyet úgy őriz felszínén
 ez az utolsó nagy vita
 mint lenyeit a miocén

Honnét s mifajta ezezt
 mely összetartja a meszet
 mintha csak ennyi volna dolga:
 hány negatív anyagú alga
 és korallcsipke vagy fura
 csigaház-architektúra
 tanúsága amit a lét
 szervezetlensége tartogat:
 figyeld Isten bűvös kezét
 s benne a galaxisokat
 köztük a mozgást és erőt
 a mindenség erezetét
 Lám csak a halál kényszerít
 hogy elfogadd az egyszerűt
 – végtelenséged tépve szét –
 s törvénné tedd az emberit
 a szervetlen fölött

6.

A semmi nincs nincs mindörökre:
 ringhat vérrög az ér falán
 míg azt álmodjuk menedéksül
 végül végül végül végül
 hogy régi ágy ringat talán
 s párolog létünk mint a bögre
 ahogyan anyánk közelít
 csöndjével egy madárnak
 elébbünk rakva reggelit
 egy hajdani vasárnap
 míg tudónkben a lázmeleg

emel nyirkos falat
és szobánkban a por lazán
a téli napfényben lebeg –
nyúlnánk a teáért holott
sejthető: az a kéz halott –
lehull törik a porcelán

7.

Nem vesszük észre és kicsusszan
kezünkből múltunk lényege
csörömpölés lesz minden tettünk:
hogya kocsmát és olyan asszonyt
olyan hazát és olyan eszmét
mely nélkül a daseinbe veszünk
az ittlétünké nem szerettünk –
csak himnuszol a hegedünk
csak a csillagunk jézusol
fölöttünk kik még lehetünk
ennenmagunkká valahol
az anyagban mely elfelejt
néhány millió milliárd évre
és megalkot ha újra sejt
magában: hangsort az ige

8.

Addig azonban szívből szívbé
sodródik sorsunk vérröge
ha tapadna is a reményre
mint méhfalra a petesejt
míg értelmére rátalál:

a lét a halál veteménye
csak hogy a nemlét nem halál

Súgd meg mi az és úgy vigasztal
mint részegét fröccsenő pohár
narkóst Nirvána és spiont
magnóra rögzített baza
mely mindent dadogva kimond
s nem más mint sírok halmaza:
e koszorúval téli gazzal
birkózó szegedi temető –
foltostérképű kocsmasztal
hol a jelent még összetartja
borosüveg ha sorra jár
poharakat a fény körül
süvöltő angyal-alkonyunk

9.

Lelke csonkjáig ég a gyertya
míg újra magunkká fagyunk:
jégcsapokba a fény sugar

Valahol őrjög a Tisza
vizek válnak éggé szelekké
és tudjuk: ráhull nemsokára
e fekete kompániára
a csontdermesztő január
patyolatféhér abrosza

S nyolcvankettő lesz mindörökké